

**Про організацію навчально-виховного процесу з природознавства
в загальноосвітніх навчальних закладах Полтавської області
у 2017-2018 навчальному році**

«Природознавство» – предмет, який інтегрує елементи знань з біології, географії, фізики, хімії, астрономії та екології. Він завершує природничо-наукову складову предмета «Природознавство» початкової школи і є пропедевтичним для біології, географії, фізики, хімії в основній школі. Зміст і методика природознавства формують цілісне сприйняття довкілля, екологічну грамотність і відрізняються практичною спрямованістю.

У 2017 році програми для 5–9 класів були оновлені з урахуванням положень Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» (2016 р.) і результатів громадського обговорення на сайті EdEra. Метою оновлення було запропонувати стратегію прогресу в навчанні через формування предметних умінь і визначених Концепцією ключових компетентностей. Для цього програми перебудовано на основі результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів як сукупності знаннєвого, смислового і діяльнісного компонентів. Напрямами для оновлення програм є інтегровані змістові лінії (однакові для всіх навчальних предметів): «Екологічна безпека та сталий розвиток», «Громадянська відповідальність», «Здоров'я і безпека», «Підприємливість та фінансова грамотність». Ці змістові лінії відображають провідні соціально й особистісно значущі ідеї, що послідовно розкриваються у процесі навчання і виховання учнів; інтегровані змістові лінії співвідносяться з ключовими компетентностями, опанування яких забезпечує формування ціннісних і світоглядних орієнтацій учня, що визначають його поведінку в життєвих ситуаціях.

Відповідно до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 № 1392 основними завданнями навчального предмета «Природознавство» є:

- розвиток допитливості школярів, пізнавального інтересу до вивчення предметів освітньої галузі «Природознавство»;
- виховання позитивного емоційно-ціннісного ставлення до природи, прагнення діяти в навколишньому середовищі відповідно до екологічних норм поведінки;
- формування ключових і предметних компетентностей;
- формування цілісної природничо-наукової картини світу, що охоплює систему знань, уявлень про закономірності у природі та місце людини в ній;
- засвоєння та поглиблення знань про різноманіття об'єктів і явищ природи, зв'язок між явищами живої і неживої природи, зміни природного середовища під впливом людини;
- оволодіння й удосконалення вміннями проводити спостереження, досліди, вимірювання та описувати їх результати;
- застосування знань про природу в повсякденному житті для збереження навколишнього середовища та соціально-відповідальної поведінки в ній, адаптації до умов проживання на певній території, самостійного оцінювання рівня безпеки навколишнього середовища як сфери життєдіяльності.

Типовими навчальними планами на вивчення предмета «Природознавство» в 5 класі за новою програмою передбачено 2 години на тиждень. Загальний обсяг навчального часу становить 70 год (Вступ – 6 годин, Тіла, речовини, явища навколо нас – 15 годин, Всесвіт – 8 годин, Земля – планета Сонячної системи (Земля як планета (16 год), Планета Земля як середовище життя організмів (15 год), Людина на планеті Земля (7 год)) – 38 годин), з них 3 год – резервний час, який може бути використаний для організації різноманітних форм навчальної діяльності: екскурсій, проектної та дослідницької діяльності учнів, роботи з додатковими джерелами інформації, корекції та узагальнення знань.

За результатами громадського обговорення програми «Природознавство» з метою розвантаження окремих розділів і тем було вилучено окремі поняття і теми, а саме:

з розділу I. Тіла, речовини, явища навколо нас – *Хімічні елементи. Рух молекул. Різноманітність речовин. Поняття про прості та складні речовини;*

з розділу II. Всесвіт – *Відмінності між галактиками. Скупчення галактик;*

з розділу III. Земля – планета Сонячної системи, Темі 1. Земля як планета – *Гіпотези та сучасні уявлення про виникнення Землі. Масштаб. Утворення ґрунту.*

Для засвоєння навчального змісту предмета «Природознавство» особливе значення мають такі методи і прийоми навчальної діяльності школярів, як спостереження, проведення нескладних дослідів, вимірювань, робота з різними інформаційними джерелами тощо. Тому в кожному розділі програми виділено рубрики «Практичні роботи», «Практичні заняття» та «Навчальні проекти».

«Практичні роботи» і «Практичні заняття» проводяться і реалізуються на уроці. Виконання практичних робіт оцінюється обов'язково, а робота учнів під час виконання практичних занять учитель оцінює вибірково.

«Дослідницький практикум» – це самостійна (або з допомогою дорослих) робота учнів у позаурочний час. Його мета – вироблення дослідницьких умінь у процесі розв'язування задач практичного спрямування.

Компетентнісний потенціал предмету може бути реалізований також і через виконання учнями навчальних проектів. Проектна діяльність виступає і засобом формування, і засобом оцінювання компетентностей. У курсі природознавства 5 класу всі проекти виконуються на уроках.

Навчальні проекти виконуються в малих групах (3–5 учнів). Під час виконання учнями навчальних проектів їхні вміння доповнюються і поглиблюються. Так, головними навчальними завданнями в першому проекті «Жива і нежива природа навколо нас» є формування вміння збирати і фіксувати дані, представляти їх наочно, формулювати висновки (математична, інформаційно-цифрова компетентність, вміння вчитися впродовж життя), у другому «Наш дім – Сонячна система» – базових навичок співробітництва (соціальна компетентність), у третьому «Вирощування найвищої бобової рослини» – вести тривале спостереження, фіксувати дані в журналі спостережень, формулювати гіпотези, планувати і проводити дослідження, пояснювати отримані результати (компетентності у природничих науках і технологіях). У четвертому проекті «Смітити не можна переробляти» (про «друге життя» побутових речей) до

вище названих додається ініціативність і підприємливість та екологічна грамотність.

Опис усіх проектів і орієнтовні методичні рекомендації для вчителів, допоміжні матеріали для учнів, форми оцінювання розміщені на електронному ресурсі <http://priodaprojects.blogspot.com/>.

Також можна деякі проекти з природознавства проводити як міжпредметні, наприклад з інформатикою, математикою, мовою і літературою та історією. Бажано узгодити з учителями інших предметів, які працюють в цьому класі і також виконують з учнями проекти, спільні вимоги щодо наскрізних умінь учнів, які формуються і розвиваються при виконанні ними проектів. Це значно зекономить час і підвищить рівень здобутих учнями ключових компетентностей.

Розподіл годин у програмі є орієнтовним. За необхідності і виходячи з наявних умов навчально-методичного забезпечення, вчитель має право самостійно змінювати обсяг годин, відведених програмою на вивчення окремого розділу, у тому числі змінювати порядок вивчення розділів, тем, пропонувати власну тематику проектів та природознавчих досліджень.

Головна мета уроку природознавства – розвиток дитини. Вчитель повинен так організувати навчальний процес, щоб у дітей було бажання вчитися, створити такі умови, щоб у ході кожного уроку формувалася навчальна діяльність, яка перетворює школяра в суб'єкт, зацікавлений в навчанні і саморозвитку. Учень на уроці – це повноцінний учасник різноманітних форм роботи. Учитель на уроці – організатор обставин, в яких учень, використовуючи всі спільні напрацювання, веде самостійний пошук. Вчитель має пояснити, показати, натякнути, підвести до проблеми, створити ситуацію успіху, заохочувати, вселяти впевненість, формувати мотиви учіння, закріпити авторитет учня серед однокласників.

Навчаючи природознавству, необхідно враховувати регіональні особливості у змісті предмета. Включати місцеві природні об'єкти в навчальний процес у рамках практикумів у навколишньому середовищі (знання найбільш поширених рослин і тварин своєї місцевості, вивчення правил безпечної поведінки у своїй місцевості).

Пізнання дітьми природи не обмежується рамками уроків. Воно продовжується постійно в школі і за її стінами. Сам навчальний курс є переважною мірою системотворчим стрижнем цього процесу. Ось чому важливо, щоб робота з дітьми, розпочата на уроках, продовжувалася у тій чи іншій формі і після них, наприклад, на позакласних заходах, «тижнях природознавства в школі». Необхідно прагнути до того, щоб батьки учнів у щоденному спілкуванні зі своїми дітьми підтримували їхні пізнавальні ініціативи, які пробуджуються на уроках. Це можуть бути і конкретні завдання для домашніх дослідів, читання та отримання інформації для дорослих.